

Rättssäkerhetens pris (SOU 2025:111)

Betänkande av Utredningen om rättsliga biträden och
rättegångskostnader

Utredningens uppdrag

Utredningens uppdrag

- Kommittédirektiv 2024:39 – Rättsliga biträden och rättegångskostnader
- Översyn av regelverket för ersättning till rättsliga biträden – åtgärder för en mer ändamålsenlig kostnadskontroll
- Skärpta behörighetskrav för offentliga försvarare och andra åtgärder för ett ökat förtroende för advokater
- Stärkta processuella rättigheter för enskilda

”Access to justice” – tillgång till rättskipning

- Statens utgifter för rättsliga biträden syftar till att tillgodose intresset av rättssäkerhet i rättskipningen
- Enskildas rätt till juridiskt biträde ska säkerställa att enskilda får en effektiv tillgång till rättvisa domstolsprövningar
- Hur ska allmänna medel användas på bästa sätt för att garantera enskilda rättvisa domstolsprövningar?

Stärkta processuella rättigheter för enskilda

En stärkt rätt till målsägandebiträde

- Rätten till målsägandebiträde för äldre personer och andra särskilt utsatta brottsoffer ska stärkas
- En stärkt rätt till målsägandebiträde i överrätt
- Ett målsägandebiträdes uppdrag ska kvarstå när en talan om enskilt anspråk avskiljs för att handläggas som ett förenklat tvistemål
- En skyldighet för förundersökningsledare att omedelbart göra en anmälan om målsägandebiträde när det inleds en förundersökning om brott i nära relation

Ett särskilt målsägandestöd i hovrätt

- I hovrätt ska en målsägande i vissa fall kunna få ett målsägandebiträde med ett begränsat uppdrag (s.k. målsägandestöd)
- Syftet är att stärka en målsägandes rätt till information, stöd och hjälp i vissa mål där ett "vanligt" målsägandebiträde inte kan förordnas

Rättshjälp

- Rättshjälp innebär att staten bidrar till kostnaderna för juridiskt biträde åt en enskild i vissa rättsliga angelägenheter. Inkomstgränsen har inte höjts sedan 1999 (i dag 260 000 kronor)
- Inkomstgränsen ska motsvara sju prisbasbelopp (414 400 kronor enligt 2026 års prisbasbelopp)
- Över 50 procent av befolkningen kommer att omfattas av rättshjälpssystemet
- En stärkt rätt till rättshjälp i förvaltningsdomstol

Rättegångskostnader i förvaltningsprocessen

- En enskild part som haft kostnader i ett mål i allmän förvaltningsdomstol kan inte få kostnaderna ersatta inom ramen för förvaltningsmålet
- Det kan under vissa förutsättningar stå i strid med rätten till en rättvis rättegång om en enskild part som vunnit ett mål i en allmän förvaltningsdomstol inte kan få ersättning för sina rättegångskostnader
- En enskild kan i vissa fall få ersättning för sina kostnader genom reglerna om skadestånd – kräver en särskild process

Rättegångskostnader i förvaltningsprocessen

- Den nuvarande ordningen är krånglig, medför ökade kostnader och riskerar att försvåra för enskilda att komma till sin rätt
- Det finns ett behov av att förenkla hanteringen av rättegångskostnader som uppstår i förvaltningsmål
- Vi föreslår en ny ordning som innebär att en allmän förvaltningsdomstol ska kunna pröva en enskild parts yrkande om ersättning för rättegångskostnader

Rättegångskostnader i förvaltningsprocessen

- En allmän part ska vara skyldig att ersätta en enskild parts rättegångskostnader, om det är oskäligt att den enskilde själv ska stå för kostnaderna
- Vid bedömningen ska särskilt beaktas om kostnaderna har varit befogade med hänsyn till utgången i målet, sakens beskaffenhet och målets betydelse för den enskilde
- Den föreslagna lösningen tillgodoser de krav som följer av Europakonventionen och regeringsformen
- En reglering av det allmännas kostnadsansvar ska införas även för domstolsärenden i allmän domstol

Översyn av regelverket för ersättning till rättsliga biträden

Översyn av regelverket för ersättning till rättsliga biträden

- De medel som staten lägger på rättsliga biträden syftar till att tillgodose enskildas behov av stöd och hjälp i rättsliga förfaranden
- Statens utgifter för rättsliga biträden är betydande och uppgick under 2024 till drygt fyra miljarder kronor. Utgifterna har ökat avsevärt under de senaste åren och förväntas att fortsätta öka
- Det finns ett behov av en ändamålsenlig kostnadskontroll och att reglerna skapar förutsättningar för en noggrann hantering av ersättningsfrågor

Översyn av regelverket för ersättning till rättsliga biträden

- Utredningen lämnar flera förslag för att skapa en bättre kostnadskontroll över statens utgifter för rättsliga biträden
- En digital hantering av kostnadsräkningar och skärpta krav på innehållet i kostnadsräkningar
- För offentliga uppdrag ska andra jurister än advokater få en timersättning som uppgår till 80 procent av den timersättning som gäller för advokater
- Nämndemän ska inte längre delta i rättens beslut i ersättningsfrågan

Skärpta behörighetskrav för offentliga försvarare

Offentliga försvarare – advokatkårens oberoende

- I en rättsstat är det viktigt att det finns en självständig advokatkår som får reglera sig själv
- Advokatkåren har haft utmaningar med vissa oseriösa och brottsliga aktörer. Advokatsamfundet har agerat genom att vidta flera olika åtgärder för att utöka sin tillsyn över advokater

Offentliga försvarare – behörighetskrav m.m.

- Ett skärpt behörighetskrav i mål om allvarlig brottslighet
- I ett mål om brott med ett straffminimum om minst fyra års fängelse ska till offentlig försvarare förordnas en advokat som har varit ledamot av advokatsamfundet i minst fem år. Detsamma ska gälla i mål om försök, förberedelse eller stämpling till ett sådant brott
- Utredningen lämnar ytterligare förslag på åtgärder
 - bl.a. kan samfundet överväga ett obligatoriskt utbildningskrav för advokater som vill åta sig rollen som handledare (s.k. principal) för biträdande jurister

Ikraftträdande

- Författningsförslagen som gäller en elektronisk tjänst för kostnadsräkningar ska träda i kraft den dag som regeringen bestämmer
- Övriga förslag ska träda i kraft den 1 september 2027